North University Centre of Baia Mare
Faculty of Letters

International scientific and practical conference

PHILOLOGY IN EU COUNTRIES AND UKRAINE AT THE MODERN STAGE

Romania, Baia Mare
December 21–22, 2018

International scientific and practical conference «Philology in EU countries and Ukraine at the modern stage» : Conference proceedings, December 21–22, 2018. Baia Mare : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 216 pages.

HEAD OF ORGANISING COMMITTEE
Ioan-Mircea FĂRCAŞ – Dean of the Faculty of Letters,
North University Centre of Baia Mare

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

ISBN 978-9934-571-72-5

© North University Centre of Baia Mare, 2018

CONTENTS

SLAVIC LANGUAGES

К вопросу об изучении фразеологического фонда русских островных говоров Одесщины: постановка проблемы
Арефьева Н. Г. **8**

Выразительные эффекты, возникающие на основе номинативных и инфинитивных рядов в тексте дневника и черновика
Голикова О. Н. **12**

Антонімічні лексеми в ідіостилі Романа Іваничука
Городиловська Г. П. **15**

Актуальні проблеми словотвірної морфонології девербативів
Демешко І. М. **18**

Поліпарадигмальне дефініціювання концепту в сучасній лінгвоконцептології
Демченко Н. Д. **22**

Термінологія як об'єкт дослідження лінгвополоністики
Касянчук Н. М. **26**

Категорійний статус головного компонента односкладного речення
Коваль Л. М. **28**

Непрямі відмінки іменника як показники синтаксичної особи в польській мові
Корпало О. Р. **32**

Відантропонімні деривати у футбольному інтернет-дискурсі
Максимчук В. В. **35**

Ukrainian adjectives with the meaning of quantification: word-building and semantic aspects
Nesterenko A. K. **39**

Позивний як різновид міліті-псевдоніма в романі «Іловайськ» Є. Положія
Ніколашина Т. І. **43**

Омовлення невербальних засобів комунікації в сучасному українському публіцистичному дискурсі як вияв експресії (на матеріалі словника А. Нелюби «Словотворчість незалежної України. 1991–2011»)
Осіпова Т. Ф. **46**

Соціолінгвістичний нарис про українську мову футболу та соціолект українських футбольних фанатів
Процик І. Р. **49**

Когнитивный аспект в исследовании понятия *отсутствие* в лингвистике
Радчук О. В. **53**

світогляд, низки спеціальних найменувань різних галузей знань, групи взаємопов'язаних термінів, особливої підсистеми словникового складу літературної мови.

Література:

1. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. спец. вузов. Москва: Высш. шк., 1987. 104 с.

2. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания. Москва: Наука, 1977. 246 с.

3. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр.* 2001. Вип. IV. С. 3–8.

4. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории. Москва: Наука, 1989. 243 с.

5. Gajda S., Wprowadzenie do teorii terminu. Opole: WSP, 1990. 145 s.

6. Grucza F. Terminologia – jej przedmiot, status i znaczenie. *Teoretyczne podstawy terminologii* / F. Grucza. Wrocław, 1991. S.11–43.

7. Lukszyn J., Zmarzer W. Teoretyczne podstawy terminologii. Warszawa, 2006. 189 s.

8. Nowicki W. Podstawy terminologii. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986. 155 s.

КАТЕГОРІЙНИЙ СТАТУС ГОЛОВНОГО КОМПОНЕНТА ОДНОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

Коваль Л. М.

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Основною кваліфікаційною ознакою речення є його предикативність. Логічну основу предикативності становить акт предикації, тобто встановлення зв'язку між суб'єктом і предикатом судження.

Характерно, що й суб'єкт, і предикат судження в структурі речення можуть мати як вербальний (експліцитний), так і нульовий (імпліцитний) вияв: у реченні *Болить матері* лексично виражені суб'єкт і предикат базового судження, натомість у конструкції *Світає* наявні експліцитний предикат та імпліцитний суб'єкт. Безвідносно до форм реалізації предиката й суб'єкта, цілком очевидно, що в основі обох односкладних речень (ОР)

перебуває двоскладне судження, сформоване предикатом та пов'язаним із ним суб'єктом.

Предикат як обов'язковий і центральний компонент неодмінно передбачає виконавця дії або носія стану, а «наявність цих двох основних компонентів дає підставу кваліфікувати семантично елементарне речення завжди двокомпонентним, двоскладним» [6, с. 67].

У проекції на формально-синтаксичну структуру речення предикативність реалізує зв'язок між головними компонентами формально-граматичної структури речення. М. В. Мірченко розмежовує базову та інтонаційну предикативність. Базова предикативність, на його думку, має експліцитну форму та є «розгорнутою єдинокомплексною триаспектною категорією, яку реалізують модальні, часові та особові значення, і що властива двоскладним конструкціям із присудком, вираженим дієсловом» [9, с. 78]. Інтонаційний тип предикативності передбачає імпліцитну форму й передає тільки модальні та частково часові значення, отже має згорнуту (усічену) форму й характерний для односкладних конструкцій [9, с. 209].

В ОР предикувальну функцію виконує інтонація, що «не лише надає реченню форми окремої відносно завершеної думки, а водночас і модалізує його, тобто репрезентує відношення мислення до буття» [9, с. 209].

Виразником предикативності ОР, його структурною та семантичною домінантою, є єдиний головний компонент (ГК), який І. Р. Вихованець потрактував як синтаксичний феномен [4, с. 72–73]. Розгорнутішу й точнішу кваліфікацію пропонує М. В. Мірченко: як категорію формально-граматичного ярусу речення [9, с. 273]. Загалом формально-граматичні та семантико-синтаксичні параметри ГК ОР досліджені фрагментарно, зокрема виявлено загальні внутрішньотипологійні ознаки різних структурно-семантичних підтипів односкладних конструкцій.

Застосування різних концептуальних підходів до витлумачення природи речення загалом та односкладних конструкцій зокрема зумовило появу низки неоднакових синтаксичних інтерпретацій та дефініцій ГК ОР.

Одним із досить поширених потрактувань ГК ОР є його ототожнення з підметом або з присудком ДР залежно від контексту. Саме так його визначив О. О. Шахматов. Він уважав, що головний член речення «формально може бути ототожнений або з підметом, або з присудком, причому, звичайно, не варто забувати, що такий присудок відрізняється від присудка двоскладного речення тим, що викликає уяву і про предикат, і про суб'єкт, а присудок двоскладного речення відповідає тільки предикату» [12, с. 30]. За цим критерієм дослідник навіть розмежував «безприсудково-підметові» та «присудково-безпідметові» ОР [12, с. 32]. У сучасному українському мовознавстві поширювачем цієї ідеї є І. П. Ющук [14, с. 502–503].

Концепцію О. О. Шахматова згодом розкритикував В. В. Виноградов, назвавши її суперечливою. На його думку ГК ОР постає як «окремий

компонент структури речення, що має певне морфологічне вираження і не ототожнюється ні з підметом, ні з присудком» [3, с. 12–13, 57].

Так само окремим структурним компонентом уважала ГК ОР Н. Ю. Шведова. «Структурну схему односкладної реченнєвої конструкції, – на її думку, – утворює один головний член, що не становить ні підмета, ні присудка, оскільки за жодних умов не потребує другого компонента схеми, який перебував би з ним у відношеннях означуваного та означального на рівні підметово-присудкових відношень» [13, с. 49].

Від сплутування головного члена односкладної конструкції дієслівної природи з присудком застерігав і П. О. Лекант, наголошуючи, що останній повинен перебувати в координаційному зв'язку з підметом та граматично підпорядковуватися йому [7, с. 9].

І нарешті, у студіях В. А. Бєлошапкової маємо потрактування головного члена ОР як третього головного члена речення, який самостійно формує предикативну основу речення [2, с. 196–197]. Воно набуло визнання в сучасній лінгвістиці (зауважимо, що наявні й інші витлумачення цієї синтаксичної категорії, проте їх не підтримано в мовознавчих колах через брак переконливої аргументації). Одним із них стало ототожнення ГК ОР із присудком. Ця ідея належить О. Пєшковському [10, с. 180], а її активними поширювачами стали І. П. Распопов [11, с. 31], Є. М. Галкіна-Федорук [5, с. 28], Т. П. Ломтєв [8, с. 84], В. В. Бабайцева [1, с. 94 – 95] та ін. В. В. Бабайцева, зокрема, на логіко-граматичних засадах витлумачує присудок як «член речення, що маркує предикативну ознаку предмета думки, який може й не називатися підметом» [1, с. 95], що дає їй підстави ототожнювати головний член дієслівних односкладних конструкцій із присудком, який формує структурну схему речень без підметів, посилюючи в такий спосіб вагомість експлікованої дії [1, с. 95].

Неоднакове концептуальне витлумачення категорії ГК ОР спричинилося також до неузгодженості її термінологічного найменування. Залежно від потрактування мовної природи цього синтаксичного компонента маємо такі його номінації:

1) головний член односкладного речення;

2) присудок односкладного речення;

3) підмет або присудок односкладного речення залежно від його морфологічного вираження.

З огляду на багатоярусність реченнєвої конструкції, а також на відносне закріплення певних термінологічних назв за складниками відповідних ярусів (член речення – складник формально-синтаксичного ярусу, синтаксема – складник семантико-синтаксичного ярусу, семантема – складник власне-семантичного ярусу) коректним, на нашу думку, видається термін *головний компонент односкладного речення*.

Отже, за синтаксичною суттю ГК ОР – третій головний компонент ієрархічної формально-граматичної структури простого речення. Це

повнозначний лексичний компонент, який об'єктивує предикативне ядро односкладного речення. На формально-синтаксичному рівні ГК ОР може мати просту (одноелементну) й складену (дво-, триелементну) будову. Відповідно до морфологічної форми ГК ОР буває дієслівним, іменниковим, інфінітивним і прислівниковим, що зумовлює розмежування дієслівних, інфінітивних, іменникових та прислівникових односкладних конструкцій.

Література:

1. Бабайцева В. В. Система односоставных предложений в современном русском языке. Москва : Дрофа, 2004. 512 с.

2. Белошапкова В. А. Современный русский язык. Синтаксис. Москва : Высшая школа, 1977. 248 с.

3. Виноградов В. В. Русский язык : Грамматическое учение о слове. Москва : Высшая школа, 1972. 614 с.

4. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 222 с.

5. Галкина-Федорук Е. М. О двусоставных и односоставных предложениях в современном русском языке. *Филологические науки*. 1959. № 2, С. 26–30.

6. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць. Київ : Наукова думка, 1991. 192 с.

7. Лекант П. А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. Москва : Высшая школа, 1986. 173 с.

8. Ломтев Т. П. Структура предложения в современном русском языке. Москва : Издадельство МГУ, 1979. 198 с.

9. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2004. 392 с.

10. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва : Учпедгиз, 1957. 511 с.

11. Распопов И. П. Основы русской грамматики: Морфология и синтаксис. Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1984. 351 с.

12. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка. Ленинград : Учпедгиз, 1941. 620 с.

13. Шведова Н. Ю. О соотношении грамматической и семантической структуры предложения. *Славянское языкознание. VII Международный съезд славистов*. Москва, 1973. С. 21–35.

14. Ющук І. П. Українська мова. Київ : Либідь, 2004. 640 с.